

Omezení svobody projevu soudců a jeho morální zdůvodnění v judikatuře ESLP a NSS

Jana Stehlíková*

Abstrakt: Svoboda projevu je chráněna a svoboda projevu soudců není výjimkou. Na rozdíl od ostatních lidí ve společnosti jsou však soudci ve svých projevech limitováni zákonnými i etickými požadavky na výkon funkce soudce. Není ale vždy zřejmé, jaký je skutečný obsah těchto požadavků, v čem se od sebe profesně etické a zákonné požadavky liší a jaké následky se s konkrétními projevy pojí. Soudci tak mnohdy čelí ne snadnému úkolu nepřekročit meze své svobody projevu, aniž vědí, podle čeho se mají ve sporných situacích orientovat. Tento článek proto rozebírá tři soudní rozhodnutí (Evropského soudu pro lidská práva a kárného senátu Nejvyššího správního soudu), v nichž soudy řešily případy, kdy se soudci provinili svými projevy proti zákonným či etickým normám. V jednom případě soudce svým projevem narušil zdání své nestrannosti, ve druhém se stal terčem oprávněné kritiky ze strany veřejnosti a ve třetím spáchal kárné provinění. Soudy v těchto třech rozhodnutích odůvodnily pochybení soudců různými morálními argumenty (deontologickými a konsekvencialistickými). Odhalením těchto morálních argumentů v jednotlivých rozhodnutích článek poukazuje na to, jak soudy uvažují o požadavcích na výkon soudcovské funkce a podle čeho se tedy mohou soudci samotní orientovat, když přemýšlejí, zda se svým projevem neprovinili proti nějaké normě.

Klíčová slova: svoboda projevu soudců, profesní etika soudců, deontologická etika, konsekvencialismus, morální argumenty, kárné provinění, nestrannost, kritika justice, důvěra veřejnosti v soudní systém

Úvod

Respekt ke svobodě projevu a její ochrana se neodmyslitelně pojí s demokratickým uspořádáním státu.¹ Pokud by ve veřejném prostoru neexistovala názorová pluralita, pokud by nezaznívaly k různým tématům rozdílné názory a pokud by tyto názory nemohly být následně terčem kritiky, jen stěží bychom mohli hovořit o demokratické společnosti. Za jeden z velmi silných argumentů ve prospěch svobody projevu se proto považuje *argument demokracie*,² podle něhož je pro demokratické fungování společnosti zapotřebí, aby se lidé mohli co nejvíce vyjadřovat k veřejným záležitostem. S tímto argumentem souzní i judikatura Ústavního soudu, podle níž „*je pro demokracii životní nutností šíření informací, myšlenek a názorů, ať už pochvalných, či kritických, aby byla veřejnost zásobena*

* Mgr. Jana Stehlíková, doktorandka na katedře právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. E-mail: jana.stehlikova@mail.muni.cz, <https://orcid.org/0000-0001-5330-9229>. Autorka zároveň působí jako asistentka soudkyně Nejvyššího správního soudu. V tomto článku jsou prezentovány výhradně autorčiny názory a myšlenky, nikoliv oficiální postoje tohoto soudu. Tento text vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Morální argumenty v interpretaci lidských práv* číslo MUNI/A/0902/2019 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2020. Zkratka ESLP dále v textu znamená „Evropský soud pro lidská práva“. Pod zkratkou NSS se rozumí „Nejvyšší správní soud“.

¹ Podle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976, ve věci *Handyside proti Spojenému království*, stížnost č. 5493/72, je svoboda projevu dokonce „jedním ze základů a jednou ze základních podmínek rozvoje demokratické společnosti“. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72, ve věci *Handyside proti Spojenému království*.

² BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, geneze, garance*. Praha: Leges, 2010, s. 23.

všemi dostupnými fakty pro vyvolání kvalitní debaty ve věcech celospolečenského zájmu“.³ Dávalo by proto dobrý smysl, aby se do celospolečenské debaty zapojovalo co nejvíce lidí, kteří mají zájem o věci veřejné, případně ti, kteří mají vliv na společenské poměry. Nemalý přínos tak nepochybně mohou vnést do veřejné diskuse také soudci.

Již dlouho neplatí, že by se soudce neměl vyjadřovat k ničemu mimo svou rozhodovací činnost nebo že by měl hovořit nanejvýš k otázkám spjatým s organizací justice.⁴ Početnou skupinu zastánců však nenajde ani názor, který by bylo možné shrnout takto: „Proč by soudci měli mlčet, když si všichni ostatní mohou říkat, co chtějí?“⁵ Odpověď je nasnadě: Právě proto, že soudci nejsou všichni ostatní... Na všechny dopadají zákonná omezení, která se týkají obsahu projevu,⁶ soudci se však nadto musejí vypořádat s omezeními, která vyplývají z výkonu soudcovské funkce.

Tato omezení spočívají zejména v tom, že soudce nesmí činit projevy, jimiž by narušil důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování justice.⁷ Aby soudce mohl dostát nemalým očekáváním, která s jeho funkcí spojujeme, musí mít dostatečné pravomoci a možnost je uplatnit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. To mu zajišťuje mj. právě institut soudcovské nezávislosti a nestrannosti.⁸ Ani ústavní pojistky a procedurální pravidla však samy o sobě nemusejí stačit k tomu, aby soudci řádně vykonávali svou funkci. Soudci musejí sami o svou nezávislost a nestrannost pečovat⁹ svým každodenním chováním a přesvědčivým způsobem svého rozhodování. Proto je někdy potřeba v zájmu zachování autority soudní moci¹⁰ a odpovědnosti za její nestranný výkon svobodu projevu soudců omezit (respektive požadovat sebeomezení ze strany soudců).¹¹

Jedna věc tedy je uvědomit si, proč je v určitých situacích zapotřebí omezit svobodu soudců z hlediska fungování systému justice. Druhá věc však je říct si, proč by nás mělo zajímat, zda a jak soudci vykonávají svou svobodu projevu v souladu s omezeními, která přináší výkon soudcovské funkce. Důvod je opět poměrně prostý. Nelze totiž zapomínat na to, že soudci jsou představiteli jedné ze tří mocí ve státě a významně tak mohou ovlivňovat společenské poměry i životy jednotlivých osob. Proto je třeba, aby lidé kontrolovali¹² soudce tím, že zaměří svou pozornost na jejich chování.

³ K argumentu demokracie v nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

⁴ Úvaha quebeckých soudců. Viz RUSSELL, Peter H. Judicial Free Speech: Justifiable Limits. *University of New Brunswick Law Journal*. 1996, No. 45, s. 160.

⁵ Slova anglického soudce lorda Mackaye jsou zachycena v článku: RUBIN, Gerry R. Judicial Free Speech versus Judicial Neutrality in Mid-Twentieth Century England: The Last Hurrah for the Ancien Regime. *Law and History Review*. 2009, Vol. 27, No. 2, s. 377.

⁶ Například zákaz nenávistných projevů apod.

⁷ Srov. § 80 odst. 5 a 6 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

⁸ URBAN, Michal. Jak se píše o soudech a soudcích a profesní etice. In: KYSELA, Jan – ONDŘEJKOVÁ, Jana a kol. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, s. 239.

⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Ústavní základy soudní a soudcovské nezávislosti aneb aby nikdo nemusel útočit do kopce. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Nezávislost soudní moci*. Praha: Leges, 2020, s. 42.

¹⁰ Pro účely tohoto článku považuji legitimitu omezení svobody projevu soudců za fakt, z něhož vycházím. Nepopírám však, že ústavní východiska tohoto omezení jsou poněkud problematická, zejména pokud jde o odlišné formulace omezení svobody projevu v Listině základních práv a svobod a v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Řešení tohoto problému však výrazně přesahuje limity tohoto článku. Srov. KOSAŘ, David. Když Úmluva omezuje víc než Listina: čl. 10 odst. 2 EÚLP versus čl. 17 odst. 4 LZPS. In: *Jiné právo* [online]. 26. 10. 2010 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2010/10/kdyz-umluva-omezuje-vic-nez-listina-cl.html#disqus_thread>.

¹¹ KMEC, Jiří. Nezávislost soudní moci ve světle Evropské úmluvy o lidských právech. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Nezávislost soudní moci*. Praha: Leges, 2020, s. 72.

¹² K pojmu kontroly blíže: KOKEŠOVÁ, Jana. Dvě složky vládnutí. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 6, s. 473–525.

Kontrola se může projevat tak, že se chování soudců stane předmětem veřejných či odborných diskusí, případně i kritiky.¹³ Specifický druh kontroly pak spočívá v tom, že osoby, které jsou k tomu oprávněny, vyvodí z chování soudců následky, které předvídá zákon. Jde především o vyloučení soudce z řízení kvůli úspěšně namítnané podjatosti a kárný postih za nežádoucí projevy soudce, které již dosahují určité intenzity,¹⁴ a není možné přijmout mírnější opatření. To je také důvod, proč by samotné soudce měla zajímat diskuse o tom, co je a co již není přípustný projev soudců a proč. Může totiž přispět k objasnění toho, jaký je skutečný obsah obecných požadavků na výkon soudcovské funkce a jaké (nikoliv pouze zákonné) důsledky se pojí s různými typy projevů soudce. Díky tomu se pak soudci mohou snáze vyvarovat toho, aby jejich projevy budily pochybnosti o jejich nestrannosti a nezávislosti, narušovaly důvěru veřejnosti v justici či lapidárně řečeno „zkrátka nepůsobily dobře“.

Tento článek se tedy zabývá omezeními, kterým svoboda projevu soudců podléhá. Aby bylo jasné, v jakém smyslu o omezeních svobody projevu soudců článek pojednává, je následující kapitola věnována objasnění stěžejních pojmů, které se v textu vyskytují. Protože jsou pro tento text zásadní úvahy o limitech plynoucích z právních a profesně etických norem, je níže nastíněno, jak článek pojímá jejich vztah. Další část se zaměřuje na vysvětlení toho, jaký význam mají pro výklad omezení dopadajících na svobodu projevu soudců morální argumenty v judikatuře. Z judikatury byla vybrána tři poměrně známá rozhodnutí, která svou rozmanitostí ilustrují pestrost situací, v nichž se mohou různá omezení této soudcovy svobody projevit. Na příkladu těchto rozhodnutí je blíže ukázáno to, s jakými právními instituty (respektive s jakými právními a mimoprávními sankcemi) se pojí porušení norem, z nichž omezení plynou, i to, jak se v jednotlivých případech může lišit morální argumentace soudů. Dále je proto zásadní část článku věnována rozboru tří soudních rozhodnutí: *Buscemi proti Itálii*,¹⁵ *Kobenter proti Rakousku*¹⁶ a kárného rozhodnutí ve věci soudce *Zbránka*.¹⁷ Při podrobném rozboru kárného rozhodnutí ve věci *Zbránek* je poukázáno mj. na to, že soud může při své argumentaci brát v potaz také to, zda posuzuje porušení právních norem, či norem profesní etiky. V závěru jsou pak shrnuty podstatné myšlenky tohoto článku.

1. Vztah právních a profesně etických norem

Pro lepší srozumitelnost článku je nejdříve namístě objasnit význam některých užitých pojmů. V tomto textu se hovoří o omezeních vyplývajících ze zákona (z právních norem) a z norem profesní etiky soudců. Požadavky na výkon funkce soudce totiž nevyplyvají pouze ze zákona, ale spočívají také v respektu k souboru psaných či nepsaných etických principů a pravidel, která dopadají na soudcovský stav.¹⁸

¹³ Podle Davida Kosaře dnes prakticky neexistují obstojné argumenty proti přípustnosti kritiky justice. Viz KOSAŘ, David. Kritika soudců: mýty a polopravdy. *Jurisprudence*. 2010, roč. 19, č. 5, s. 3–10.

¹⁴ Kritérium intenzity nežádoucích dopadů na chráněné zájmy (jakkoliv se může jevit neurčitě) je hodně užíváno v české kárné judikatuře.

¹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 16. 9. 1999, *Buscemi proti Itálii*, stížnost č. 29569/95.

¹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 2. 2. 2007, *Kobenter a Standard Verlags GmbH. proti Rakousku*, stížnost č. 60899/00.

¹⁷ Rozhodnutí kárného senátu NSS ze dne 6. 6. 2016, čj. 11 Kss 6/2015-53.

¹⁸ Normy profesní etiky soudců jsou v tomto textu chápány ve shodě s názorem Martina Haply jako součást pozitivní morálky, tj. institucionalizovaných morálních norem uplatňovaných v rámci určité skupiny společnosti. Viz HAPLA, Martin. (Ne)morální advokáti: problém ospravedlnění norem profesní etiky. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2019, roč. 27, č. 4, s. 460.

Vztah těchto norem je v tomto textu chápán tak, že právní omezení se částečně překrývají profesně etickými normami. Normy profesní etiky soudců se tím ale zcela nevyčerpávají, mohou se pojít i se situacemi mimoprávními. Překryv množin obou typů norem však bude zřejmě značný¹⁹ a mnohdy bude záležet pouze na intenzitě, která určí, zda mělo soudcovy jednání dopady pouze v etické rovině, či také v právní. Navíc i když je hranice mezi tím, co je právní a mimoprávní, velmi tenká, v nějaké podobě se zpravidla právní přesahy objeví.²⁰

V tomto případě však normy profesní etiky slouží také jako zásadní apel, který skýtá další motivaci (kromě právních sankcí) k dodržování právních norem a k ochraně důležitých veřejných zájmů (například právě autority justice apod.). Jinými slovy, soudce jedná v souladu s profesně etickými normami, snaží-li se dodržovat normy právní (nezavdat důvod k tomu, aby na něj byla podána kárná žaloba, aby byl vyloučen kvůli nedostatku nepodjatosti). Je v podstatě morální povinností soudce snažit se dostat zákonným požadavkům na soudcovskou funkci a tuto morální povinnost lze chápat jako součást profesní etiky soudců. Takto široce jsou normy profesní etiky v tomto textu pojaty (nikoliv pouze jako jakési stavovské konvence či kodex výslovně přijatých stavovských pravidel, ale ani pouze jako soubor norem upravujících kárnou odpovědnost soudců²¹).

Důkladnější pojednání o vztahu právních a etických norem rozsah tohoto článku neumožňuje. To by však nemělo bránit porozumění stěžejním myšlenkám tohoto článku, ve kterém jde především o to, poskytnout nový pohled na argumentaci ve prospěch omezení svobody projevu soudců. Tento nový pohled spočívá v užití morálních argumentů k odůvodnění těchto limitů. Tato argumentace má smysl zejména tehdy, přiznáme-li povinností soudce respektovat zákonná omezení také morální charakter. Ostatně posuzujeme-li správnost určitého chování či jednání, je uvažování v morálních soudech přirozené a v podstatě nevyhnutelné. Navíc nelze pominout, že právo je mnohdy nejasné a je na soudech, aby ho objasnilo. Když takto soudce právo v podstatě dotváří,²² často k tomu v nějaké formě užije morální argumenty. Ryze právní argumenty se mu totiž v některých případech nemusejí vůbec nabízet.

Morální argumenty mohou rovněž posloužit jako vhodný podklad pro rozlišení, zda soudce svým projevem porušil „pouze“ profesně etické normy, či také právní, a jaké z toho plynou důsledky. Například zda se soudce stane terčem oprávněné veřejné kritiky, zda bude vyloučen z projednání věci kvůli námitce podjatosti nebo zda se svým jednáním

¹⁹ Podle Martina Haply zejména v našem právním prostředí právní normy pohlují většinu etických požadavků, jejichž původ bychom patrně hledali v morálních systémech (tzn. etických norem, které nespádají pod právní normy regulující chování soudců, nebude příliš mnoho). Viz HAPLA, Martin. *(Ne)morální advokáti: problém ospravedlnění norem profesní etiky*, s. 460.

²⁰ Například to, že vůči soudci (ať už vůči jeho osobě, jeho chování či rozhodovací činnosti) směřuje veřejná kritika, samo o sobě není skutečnost, která by byla automaticky spjata s nějakým právně relevantním jednáním soudce. Může jít o čistě mimoprávní způsob veřejné kontroly veřejně činné osoby, jejíž jednání mohlo zapůsobit na veřejnost kontroverzně a vyvolat debatu o etické správnosti takového jednání. Také však může vyjít najevo, že kritizované jednání soudce bylo v rozporu s normami právními. Pak i zde shledáme právní přesah. Jde tedy zpravidla o kontext, ale i intenzitu určitého soudcovy jednání, respektive pochybení.

²¹ Právě na to, že normy profesní etiky bývají často chápány takto, poukazuje Martin Hapla (HAPLA, Martin. *(Ne)morální advokáti: problém ospravedlnění norem profesní etiky*, s. 459). Kriticky na toto pojetí v kontextu soudních exekutorů pak naráží Jan Kober (srov. KOBER, Jan. *Etika soudních exekutorů*. In: SOBEK, Tomáš a kol. *Právní etika*. Praha: Leges, 2019, s. 272).

²² Předpokládáme, že soudce může svou rozhodovací činností právo fakticky dotvářet. Diskusi o tom, zda soudce právo toliko vykládá, či jej i tvoří, ponechme nyní stranou.

kárně provinil. Tyto argumenty mohou sloužit také k ospravedlnění projevů,²³ které nijak závažné nejsou.

2. Význam morálních argumentů v odůvodnění soudních rozhodnutí

Při výkladu omezení svobody projevu soudců a jeho správného porozumění plní morální argumenty významnou úlohu v judikatuře. Soudy pochopitelně nejsou při formulaci odůvodnění svých rozhodnutí vedeny primárně vědomou snahou najít oporu pro právní závěry v morálních důvodech. To však nic nemění na tom, že se v soudních rozhodnutích vyskytují morální argumenty (soudy), které hodnotí jednání soudců z různých hledisek.

Chce-li soud přesvědčivě zdůvodnit, proč považuje to či ono soudcovso chování za problematické (ať už z profesně etického či zákonného hlediska), nezbyvá mu než promítnout své představy o tom, co jsou obecně sdílené principy chování napříč soudcovským stavem (pozitivní morálka²⁴ soudců, tj. morální normy, které považuje za závazné právě tato profesní skupina), do argumentů skýtajících morální ospravedlnění (tj. využitím kritické morálky²⁵). Velmi obecné požadavky na výkon soudcovské funkce tak získají konkrétnější obsah a stávají se snáze pochopitelné pro jejich adresáty. Rovněž tímto sblížováním pozitivní a kritické morálky v odůvodnění svých rozhodnutí soudy podporují legitimitu požadavků na výkon soudcovské funkce.

Pro soudce mohou být navíc velmi cenné informace o tom, jak soudy, které jsou k tomu povolány, uvažují nad tím, co by soudce neměl říkat či psát a za jakých okolností. Je podstatné, zda projev směřuje proti nějaké konkrétní hodnotě, a proto je špatný, či spíše to, zda vyvolává nějaké nežádoucí následky? Odpověď na tuto otázku je stěžejní, pokud soudci chtějí zjistit, na základě jakých kritérií se jejich projevy posuzují, a chtějí se vystříhat toho, aby byl jejich projev vyhodnocen z hlediska právních nebo i etických norem jako nepřipustný. Proto je užitečné zaměřit se v soudních rozhodnutích týkajících se svobody projevu soudců na to, jaké morální argumenty byly k odůvodnění použity. Ostatně může se stát, že morální argument, který soud použije ve svém rozhodnutí, později jiný soud převezme s odkazem na legitimní očekávání adresátů práva. Z morálního argumentu se tak v jistém smyslu stane argument právní.

Tento článek se zaměřuje na to, zda soudy ve vybraných judikátech posuzují projevy soudců podle toho, jestli se jeví morálně správné (respektive nesprávné) samy o sobě, pokud splní (či nesplní) určitá kritéria, anebo zda je soudy považují za přípustné či nepřipustné podle toho, jaké dopady se s projevem pojí. O první skupině argumentů se v tomto textu hovoří jako o argumentech vyplývajících z deontologické etiky,²⁶ o druhé pak jako o argumentech konsekvencialistických.²⁷ Článek neusiluje o podrobnější rozbor jednot-

²³ Morální ospravedlnování projevů soudce lze chápat jako tzv. kritickou morálku (HAPLA, Martin. *(Ne)morální advokáti: problém ospravedlnění norem profesní etiky*, s. 460–461).

²⁴ Ibidem, s. 460–461.

²⁵ Ibidem, s. 460–461.

²⁶ V literatuře se v souvislosti s deontologickou etikou nejčastěji pojednává o kantovské etice [např.: například TIMMONS, Mark. *Moral Theory: An Introduction (Elements of Philosophy)*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. 2. vydání. 2012, s. 205–243; SUIKKANEN, Jussi. *This Is Ethics: An Introduction*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2014, s. 79–109] jakožto nejvýznamnější představitelce tohoto etického směru (srov. GEALFOW, John, A. Kantovská etika. In: SOBEK, Tomáš a kol. *Právní etika*. Praha: Leges, 2019, s. 96). V tomto článku však užívám právě obecnější pojem deontologická etika.

²⁷ O konsekvencialismu a jeho „čelním představiteli“ utilitarismu pojednává blíže například J. Suikkanen. Viz SUIKKANEN, Jussi. *This Is Ethics: An Introduction*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2014, s. 80 an.

livých argumentů, jejich detailní popis a precizní zařazení v rámci těchto dvou významných skupin etických teorií. Smyslem vyhledání a označení těchto typů argumentů je obecně nastínit, jak by mohli (měli) soudci o svých projevech uvažovat, chtějí-li jednat v souladu s požadavky na výkon soudcovské funkce tak, jak je chápe judikatura. Z těchto typů morálních argumentů mohou soudci pro sebe vytěžit určitý návod, jak své projevy korigovat.

Naopak se článek v soudních rozhodnutích tohoto typu nezabývá argumentací založenou na etice ctnosti, tj. na morálních soudech o tom, jací by soudci měli být.²⁸ Jistě, i takové úvahy jsou důležité a mohou mít své místo i v těchto soudních rozhodnutích. Své využití však najdou spíše při koncepčních úvahách o stavu justice (o tom, jak by měli být soudci vybíráni, aby dostali určitým požadavkům apod.), anebo při posuzování kvality práce soudce z dlouhodobějšího hlediska. Nahlízet na konkrétní, „jednorázový“, projev soudce z hlediska etiky ctnosti by mohlo být zavádějící. Navíc cílem tohoto článku není poskytnout inspiraci²⁹ k tomu, jak se stát ideálním soudcem, ale k tomu, jak učinit konkrétní projev souladným s právními, respektive profesně etickými normami. K tomu-to účelu se jeví vhodnější argumentace deontologická či konsekvencialistická. Proto je při rozboru judikátů pozornost zaměřena pouze na tyto dva typy morálních argumentů.³⁰

K rozboru byla vybrána tři ilustrativní rozhodnutí: dvě rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a jedno z pera kárného senátu Nejvyššího správního soudu, protože judikatura obou těchto soudů významně ovlivňuje výklad norem, které regulují svobodu projevu soudců. Každé z rozhodnutí řeší odlišnou situaci, do níž se soudce kvůli svému projevu může dostat v důsledku svého eticky sporného jednání. Soudy se v těchto rozhodnutích zabývaly v praxi častými typy následků nežádoucích projevů soudců. V prvním soudce vyvolal pochyby o své nepodjatosti, ve druhém se stal mj. terčem veřejné kritiky a ve třetím se kárně provinil. Problematiku podjatosti (případně nestrannosti) soudce a kritiky justice v tomto článku reprezentují rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, protože k těmto tématům ve své judikatuře vymezil principy platné napříč právními řádů.³¹ Úprava kárné odpovědnosti je naproti tomu poměrně specifickou záležitostí každé národní jurisdikce, a proto se v tomto případě článek zaměřuje na rozbor rozhodnutí z české kárné judikatury.

Vybraná rozhodnutí jsou hojně citována a rozebírána,³² navíc pro své zajímavé skutkové okolnosti poměrně snadno zapamatovatelná. Těchto skutečností autorka využila, aby

²⁸ Ideálními osobnostními rysy soudce, aby byl odolný vůči stresu a syndromu vyhoření, se zabývá například tato publikace: VRCHA, Pavel. *Stres a (syndrom) vyhoření u soudců*. Praha: Leges, 2020, 200 s. Nejde v ní sice primárně o to, jaké morální přesvědčení by měl soudce mít, ale „vnitřní morální sílu“ autor považuje za stěžejní vlastnost (viz ibidem, s. 54–55).

²⁹ Vzhledem ke vzorku rozebíraných judikátů autorka nemá větší ambice než inspirovat.

³⁰ Zároveň je dobré si uvědomit, že není totéž použít například deontologickou/konsekvencialistickou argumentaci a zastávat deontologickou/konsekvencialistickou etickou teorii. Soudci mohou argumentovat morálními argumenty v duchu jedné teorie, protože to v konkrétním případě považují za vhodnější (přesvědčivější), a přitom mohou zastávat odlišnou.

³¹ Viz například: RADA EVROPY. *Příručka k článku 6. Právo na spravedlivý proces* [online]. Rada Evropy/Evropský soud pro lidská práva. 2013 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_CES.pdf>.

³² Například k věci *Buscemi proti Itálii*: rozhodnutí NSS ze dne 23. 9. 2009, čj. 1 Afs 78/2009-25, ze dne 6. 7. 2016, čj. 11 Kss 6/2015-53, a ze dne 2. 12. 2020, čj. 16 Kss 1/2020-122, k věci *Kobenter proti Rakousku*: KOSAŘ, David. *Kobenter proti Rakousku: Přípustná míra kritiky soudcovského stavu (Kobenter v. Austria: Permissible Degree of Criticism of the Judiciary)*. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Praha: ASPI, 2007, roč. 10, č. 1, s. 32–41, k věci *Zbránek: ŠAFÁŘ, Roman*. Soudci, kteří bez taláru povídali příliš mnoho. In: *Právo21 – Právo srozumitelně a pro všechny* [online]. 26. 6. 2017 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <<https://pravo21.cz/spolecnost/soudci-kteři-bez-taláru-povídali-prilís-mnogo>>.

poskytla jiný pohled na tato rozhodnutí, která pomohla alespoň trochu vymezit limity soudcovské svobody projevu. Problematika svobody projevu soudců je velmi široká, a právě volba značně odlišných rozhodnutí umožňuje poukázat na její různé aspekty (například to, jak se projevují omezení soudcovy svobody projevu v kontextu různých právních institutů apod.). Odůvodnění jednotlivých rozhodnutí jsou tedy blíže rozebrána podle toho, jakou argumentaci soud použil, respektive jaká morální hlediska vzal v potaz (ať už vědomě či nevědomě). Přestože z takto omezeného počtu rozhodnutí lze jen stěží vyvodit nějaký trend, který by judikatura sledovala, může nastíněný přístup k odůvodněním tohoto typu rozhodnutí inspirovat k novému způsobu uvažování o hledání limitů svobody projevu soudců.

3. Buscemi proti Itálii: „Spravedlnost musí být nejen konána...“

„... ale musí být také vidět, že je konána.“³³ Tato koncepce, kterou ve své judikatuře zastává Evropský soud pro lidská práva,³⁴ našla svůj odraz také ve věci *Buscemi proti Itálii*.³⁵ V této věci se ESLP zabýval tím, zda soudce neporušil v očích účastníků řízení zdání své nestrannosti. ESLP k posouzení této otázky použil tzv. subjektivní test,³⁶ tj. zda soudce v daném případě projevil nějaké osobní předsudky či předpojatost.³⁷

Ve věci *Buscemi proti Itálii* soudce nenalezl rovnováhu mezi svobodou svého projevu a svou povinností nejen být nestranný, ale také působit nestranně. Soudce vyvolal pochyby o své nestrannosti tím, že chtěl reagovat na kritický novinový článek účastníka řízení, který nebyl spokojen se soudcovým rozhodováním ve své věci péče o dítě. Účastníkovi soud svými rozhodnutími neumožnil rozšířit kontakt s nezletilou dcerou, která trpěla psychickými problémy. Dívka během neshod mezi rodiči pobývala i v dětském domově. Soud péči o dívku opakovaně měnil s ohledem na posudky znalců z oblasti psychologie a psychiatrie.

Rozhodnutí vyvolalo řadu reakcí. Soudce se rozhodl okomentovat své rozhodnutí v tisku slovy: „*Nejsme únosci dětí. Naším úkolem je zbavit děti jejich utrpení.*“ Na toto vyjádření reagoval dívčin otec (účastník řízení) nesouhlasně. Rozhodování soudu považoval za kruté. Soudce, vyprovokován tímto vyjádřením, zaslal do tisku další dopis, v němž popsal okolnosti případu, které ho přiměly dívku rodičům na čas odejmout a poslat do dětského domova. Při pobytu s rodiči byla totiž dívka vystavena psychickému i fyzickému násilí a podle odborníků potřebovala klid v jiném prostředí. Otec dívky se nad tímto soudcovým vyjádřením pohoršil nejen proto, že se cítil být označen za lháře, ale také proto, že soudce prozradil důvěrné informace o účastníkovi a jeho rodině. Účastník proto namítal soudcovu podjatost. Argumentoval, že soudce, který se s účastníkem otevřeně pře prostřednictvím tisku, nemůže být nestranný.

³³ Podle anglické maximy: „Justice must not only be done: it must also be seen to be done.“

³⁴ Například také v rozsudcích ESLP ze dne 26. 10. 1984, *De Cubber proti Belgii*, stížnost č. 9186/80, a ze dne 15. 10. 2009, *Micallef proti Maltě*, stížnost č. 17056/06. Český Ústavní soud se k této koncepci přihlásil v nálezu ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 722/05.

³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 16. 9. 1999, *Buscemi proti Itálii*, stížnost č. 29569/95.

³⁶ Kromě subjektivního testu existuje také tzv. objektivní test, který spočívá v posouzení toho, zda soud nabízí dostatečné záruky umožňující vyloučit jakékoli legitimní pochybnosti o jeho nestrannosti. Srov. RADA EVROPY. *Příručka k článku 6. Právo na spravedlivý proces* [online]. Rada Evropy/Evropský soud pro lidská práva. 2013 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_CES.pdf>.

³⁷ Ibidem.

Vnitrostátní italské soudy s mužem nesouhlasily, ESLP však ano. Podle ESLP musejí soudci za každou cenu zachovat zdání nestrannosti a být zdrženliví při vyjádřeních do médií, i kdyby byli vyprovokováni. Soud při tomto svém závěru odkázal na „vyšší požadavky spravedlnosti“. V odůvodnění tento svůj apel detailněji nerozebíral ani nenastínil žádné další souvislosti, které se pojí s tím, že soudce těmto „vyšším požadavkům spravedlnosti“ nedostál. „Požadavek spravedlnosti“ tak patrně představoval pro Evropský soud pro lidská práva hodnotu, jež sama o sobě bez dalšího zaslouží respekt a uznání. Soud tedy argumentoval spíše deontologicky, když svůj závěr o tom, že tento soudcův projev nebyl správný, učinil na základě toho, že soudce svým projevem nesplnil kritérium „vyššího požadavku spravedlnosti“.

Zásadní pro způsob odůvodnění tohoto rozhodnutí je skutečnost, že nešlo o posuzování správnosti projevu kvůli případnému kárnému provinění, ale šlo o otázku vypořádání námítky podjatosti. U kárného provinění by bylo potřeba určit, jaké konkrétní jednání bylo škodlivé a proč, aby mohlo být považováno za kárné provinění (už proto, aby bylo řádně prokázáno a odůvodněno, že byla naplněna skutková podstata kárného provinění a nikdo nebyl nezákonně potrestán³⁸). V tomto případě stačilo soudu konstatovat, jaké jednání činilo soudce podjatým, protože již případná podjatost jako narušení zdání nestrannosti z povahy věci narušuje podstatu justice, která bez atributu nestrannosti postrádá smysl. Výklad podjatosti i to, jaké důsledky se s pochybnostmi o ní pojí, stejně jako to, čím může být způsobena, jsou navíc poměrně jednoznačně judikovány. Souvislosti a důsledky narušení zdání nestrannosti v každém jednotlivém případě se nadto jeví celkem intuitivní a lze říct, že vždy vyplývají z okolností případu.

V tomto případě tedy bylo přinejmenším implicitně dáno, co se rozumí „vyšším požadavkem spravedlnosti“, a bylo zřejmé, proč podle soudu toto kritérium splněno nebylo. Rozhodnutí (byť si lze představit i jeho preciznější odůvodnění) je tak dostatečně přesvědčivé, přestože může vyvolávat otázky, zda byl zvolený způsob deontologické argumentace záměrný, nebo se k němu soud uchýlil spíše proto, aby se vyjádřil úsporně, či dokonce pouze proto, že nebyl až tak pečlivý. To však není podstatné pro to, aby bylo možné označit argumentaci rozhodnutí za spíše deontologickou. Pro čtenáře a adresáty rozhodnutí je důležité to, co z rozhodnutí výslovně vyplývá, tj. to, co soud napsal. Tato slova rozhodnutí (nikoliv ta, která se může domnívat, že by soud při větší pečlivosti zvolil) se může čtenář snažit pochopit a v budoucnu se jimi řídit. Podrobnější konsekvenencialistická argumentace (která by dovodila konkrétní dopady učiněného projevu, jež by za jiných okolností případu možná bylo lepší znát pro posouzení správnosti jednání) se tedy u vyloučení soudce nejeví z hlediska přesvědčivosti soudního rozhodnutí nikterak nezbytná. Soudce se může po vzoru tohoto judikátu zaměřit na otázku, zda jeho projev splní kritérium „vyššího požadavku spravedlnosti“ tak, jak jej soud popsal. Pokud ano, může legitimně očekávat, že jeho jednání bude vyhodnoceno z hlediska zdání nestrannosti jako správné.

Navíc lze na tomto příkladu pozorovat fakt, že etické pochybení se vůbec nemusí týkat kárné odpovědnosti. V tomto případě soudce eticky pochybil, přestože sám se nutně nemusel kárně provinít a ani nebyla řešena otázka jeho kárné odpovědnosti. Ne každý soudce vyloučený z projednání věci totiž naruší zdání své nestrannosti svým vlastním jednáním, ne vždy to může ovlivnit.³⁹ Soudce v této věci to však ovlivnit mohl, ale selhal.

³⁸ V souladu se zásadou „*nulla poena sine lege*“.

³⁹ Může jít o narušení zdání nestrannosti kvůli příbuzenským či přátelským vztahům k některým účastníkům řízení.

Na tomto příkladu lze pozorovat, že i morální argumenty mohou reflektovat odlišnou funkci institutu námitky podjatosti oproti kárnému provinění. Zatímco účelem prvního institutu je zajištění spravedlivého a nestranného rozhodování soudního systému (vyloučení soudce je řekněme preventivní opatření, spočívající v zásahu do systému rozhodování), kárné řízení se všemi jeho důsledky představuje následný postih soudce nežádoucího chování. Jde tedy o sankci s represivním i preventivním působením především na trestaného soudce (případně na další soudce). Tyto rozdílné funkce jednotlivých institutů ospravedlňují odlišnou argumentaci (ve smyslu potřeby různých morálních argumentů) v jednotlivých typech věcí (v kárných řízeních a v řízeních o námitce podjatosti).

4. Kobenter proti Rakousku: kritika justice

Rozsudek ESLP ve věci *Kobenter proti Rakousku*⁴⁰ se týkal kárného provinění soudce, ovšem nikoliv bezprostředně. Klíčovou otázkou této věci bylo to, zda si projev soudce (za nějž byl kárně potrestán) vysloužil veřejnou kritiku oprávněně, či nikoliv. Soud tedy hodnotil soudcův projev prostřednictvím toho, zda kritika, která proti němu směřovala, požívala právní ochrany. Tento rozsudek potvrdil v judikatuře ESLP trend ochrany svobody projevu v situaci, kdy je vyřčená kritika věcná a umírněná.⁴¹ Protože i veřejná kritika představuje významnou mimoprávní sankci za nevhodný (ať už eticky či také právně) projev soudce, je namístě zkoumat, o jakou argumentaci soud opřel závěr, že si určitý projev takovou formu sankce zaslouhuje.

Celý příběh věci *Kobenter* začal tím, že rakouský soudce rozhodoval o žalobě na ochranu osobnosti žalobců homosexuální orientace proti pisateli a vydavateli článku, v němž se hovořilo o homosexuálech velmi nelichotivě (např.: že by na ně měly být použity nacistické metody a že „*homosexuals now crawl like rats out of their holes and are fed 'lovingly' by politicians and church officials*“⁴²). Soudce žalobě nevyhověl, protože vydavatel článku nikde neuvedl konkrétní jméno žádného z žalobců, takže se jich článek přímo nemohl dotknout. Soudce navíc na dvou stranách rozsudku citoval z knihy *Lexikon der Liebe*, podle níž svět homosexuálů zahrnuje i lesbický a zvířecí svět. Z knihy pak citoval dlouhé pasáže příkladů homosexuálních praktik mezi zvířaty.

Tento rozsudek vyvolal vlnu kritiky, mj. i v médiích. Jeden z kritiků přirovnal soudcovu odůvodnění rozsudku za středověké praktiky jedinců pořádajících hony na čarodějnice a soudcovy výroky odsoudil. Soudce se bránil žalobou na ochranu osobnosti u vnitrostátních soudů a uspěl.⁴³

ESLP se však zastal kritika, kterého označil za tzv. „*hlídacího psa*“⁴⁴ a jeho projev za přiměřený, nikoliv urážlivý ve vztahu k soudci.⁴⁵ Soudce naopak podle Evropského soudu

⁴⁰ Rozsudek ESLP ze dne 2. 2. 2007, *Kobenter a Standard Verlags GmbH. proti Rakousku*, stížnost č. 60899/00.

⁴¹ BARTON, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 280.

⁴² Volně přeloženo: „*Homosexuálové nyní vylézají z děr jako krysy a jsou milostivě živeni politiky a církevními představiteli.*“ Ibidem, s. 280.

⁴³ Zajímavé je, že soudce uspěl ve vnitrostátním sporu o ochranu osobnosti, avšak zároveň obdržel důtku za kárné provinění, které v soudcově způsobu odůvodnění rozsudku shledal kárný soud.

⁴⁴ Bod 31 rozsudku ESLP ze dne 2. 2. 2007, *Kobenter a Standard Verlags GmbH. proti Rakousku*, stížnost č. 60899/00.

⁴⁵ Ochrana kritických projevů na adresu soudců pramení rovněž z toho, že jde o veřejně činné osoby. Srov. citaci rozsudku ESLP, podle níž „*při zveřejňování neformální kontroly v podobě zveřejňování informací, kritiky či satiry často dochází k zásahům do osobnostních práv těch, kterých se zveřejněné informace dotýkají. Osoby veřejně činné musí snést větší míru kritiky než osoby soukromé*“ (rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 1986, ve věci *Lingens proti Rakousku*, stížnost č. 9815/82).

pro lidská práva nedostál „*povinností a cílům, které se má soudce snažit naplňovat*“.⁴⁶ Z rozsudku plyne, že úkolem soudce je budit u veřejnosti *důvěru*. To tento soudce svými výroky nečinil. Povšimněme si, že ESLP zde opět argumentuje pouze hodnotami jako je důvěra veřejnosti v justici a poukazuje na obecné povinnosti, jež má soudce plnit z povahy své funkce. Z toho lze vyvodit, že ESLP považoval tyto cíle justice za všeobecně známé a uznávané hodnoty. Jde tedy o další příklad deontologické argumentace, kterou ESLP hodnotil způsob, jakým se soudce vyjadřoval v odůvodnění svého kritizovaného rozsudku.

Ani v této věci soud nenastínil dopady soudcova projevu. Je to však pochopitelné mj. proto, že ESLP se věnoval především svobodě projevu kritiků problematického rozsudku, a nebylo jeho primárním cílem vyřešit podrobně otázku povahy soudcova projevu. To, že se k ní ESLP přesto vyjádřil, dokládá to, že morálně (a v tomto případě i právně) správnému chování soudců přikládá značný význam.

Je pravda, že ESLP neposkytl ostatním soudcům jednoznačné vodítko, kterého by se mohli držet, aby své projevy udrželi v etických i zákonných mezích. Tím, že soudcovo chování v této věci odsoudil, však alespoň naznačil, jakým směrem by se mohla kárná judikatura národních soudů v Evropě ubírat. Na základě tohoto rozhodnutí může navíc soudce očekávat, že pokud svým projevem nedostojí povinností a cílům, které se má soudce snažit naplňovat (nesplní toto kritérium), čeká jej ze strany veřejnosti oprávněná kritika. Nakolik argumentace zvolená v tomto rozhodnutí pomůže soudcům posoudit, zda se jim při každém jednotlivém projevu podařilo tomuto kritériu dostát, je již otázka jiná.

Nutno říci, že kárný senát Nejvyššího správního soudu (dále také „NSS“) se při svém rozhodování nechal vést poněkud odlišnými úvahami než ESLP (ve vztahu k vyjadřování soudců k různým menšinám), jak vidno na patrně nejznámější české kárné věci, týkající se svobody projevu soudců.

5. Kárné rozhodnutí ve věci Zbránek: Co je korektivem soudcova počínání?

Mezi projevem, který je kárným proviněním, a projevem, který je „pouze“ v rozporu s etickými zásadami soudcovské profese, rozlišoval kárný senát NSS v rozhodnutí ve věci soudce Zbránka.⁴⁷ Kárné řízení bylo se soudcem Zbránkem vedeno proto, že na serveru pravyprostor.cz publikoval několik satirických článků. Ty působily značně dehonestujícím způsobem ve vztahu k některým osobám či skupinám osob. Mohly také působit zjednodušujícím a paušalizujícím dojmem a posilovat nežádoucí stereotypy týkající se migrantů, pracovníků neziskových organizací a občanských aktivistů.

Kárný senát proto musel poměřit svobodu projevu, kterou soudce Zbránek uplatňoval v rámci své publicistické, respektive umělecké tvorby, a omezení této svobody, která plynou z výkonu soudcovské funkce. Satirické články podle kárného senátu neporušovaly v obecné rovině pravidla svobody projevu podle čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod⁴⁸ a podle čl. 10 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴⁹

⁴⁶ Bod 31 rozsudku ESLP ze dne 2. 2. 2007, *Kobenter a Standard Verlags GmbH. proti Rakousku*, stížnost č. 60899/00.

⁴⁷ Rozhodnutí kárného senátu NSS ze dne 6. 6. 2016, čj. 11 Kss 6/2015-53.

⁴⁸ Ústavní zák. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁴⁹ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního shromáždění ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Přestože některé články vyznívaly neobjektivním a dehonestujícím dojmem, neobsahovaly známky nenávistných projevů, diskriminace či nabádání k nezákonnému jednání. Kárný senát tímto testoval, zda by byl projev přípustný sám o sobě, tj. za situace, že by na toho, kdo jej pronesl, nedopadala žádná další omezení.

Protože však autorem projevů byl soudce, kárný senát připomněl, že jisté omezení svobody projevu je implicitně obsaženo v § 80 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.⁵⁰ Toto omezení sleduje podle kárného senátu legitimní cíl v podobě zájmu na zachování autority a nestrannosti soudní moci a zároveň je přiměřené, protože neexistuje jiný prostředek, jak zamezit projevům, které by snižovaly důstojnost soudcovského stavu či zpochybňovaly jeho nestrannost a nezávislost. To však *a priori* soudci nebrání vyjadřovat své názory na otázky veřejného života, a to i na ty, které mohou být chápány jako politické či konfliktní. Podle kárného senátu by tak soudci mělo být zpravidla ve veřejném prostoru dopřáno sluchu, nikoliv však na úkor fungování nezávislé justice a její důvěryhodnosti. Kárný senát byl přesvědčen, že tento rovnovážný stav může být nalezen, bude-li na výroky soudců nahlíženo takto: „*Korektivem počínání soudce musí být hranice, za níž by mohl vyvolat dojem, že jím prezentované názory by mohly mít vliv na výkon jeho soudcovské funkce.*“⁵¹

Z toho lze usuzovat, že kárný senát považoval za průvodní jevy kárného provinění tyto faktory: 1) prezentované názory by mohly ovlivnit soudcovo rozhodování (nemuselo by již být nezávislé, nestranné a pokud možno spravedlivé), 2) mohlo by se to tak jevit veřejnosti. Ač se může zdát, že si kárný senát vytyčil jasná kritéria posuzování, opak je pravdou. Kritéria totiž kladou poměrně velké nároky na to, aby kárný soudce správně odhadl uvažování lidí ve společnosti, respektive její celkové vnímání a citlivost na některé projevy. Zajímavé je si uvědomit, že kárný senát se nastavením těchto kritérií rozhodl reagovat spíše na projevy a dopady soudcova chování než na chování samotné (na rozdíl od přístupu ESLP v předchozích dvou případech). Jinými slovy, rozhodl se označit za kárné provinění určité jednání nikoliv proto, že je morálně špatné,⁵² ale protože vyvolává ve společnosti pochyby o motivech soudcova rozhodování a o jeho nestrannosti (chování je tedy špatné, protože má špatné dopady). Přestože se tato argumentace může jevit jako prakticky totožná s argumentací týkající se nestrannosti soudce v rozhodnutí *Buscemi proti Itálii*, lze mezi nimi vyzorovat určité odlišnosti. Ve věci *Buscemi proti Itálii* totiž soud zdůrazňoval potřebu zdání soudcovy nestrannosti zejména z pohledu kritérií, které si sám stanovil, zatímco v případě soudce Zbránka soud vztáhnul nutnost, aby soudce působil nestranně, na to, jak se to jeví veřejnosti. V tomto lze shledat jiný způsob morální argumentace, přestože je možné na základě obou typů argumentací dospět k totožnému závěru (tj. je třeba, aby byl soudce nestranný).

Zvláštní je, že kárný soud formuloval v tomto případě kritérium tak, že na rozhodování soudce může mít vliv „prezentovaný názor“ (tedy že se kvůli tomu soudce může přestat chovat nestranně). Nikoliv tak, že výroky mohou vypovídat o tom, že již nelze spoléhat na jeho nestrannost a nezávislost (kvůli tomu, co si již myslí, ne kvůli tomu, co udělá poté,

⁵⁰ Ustanovení obsahuje mj. požadavek, aby se soudce „zdržel všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů“.

⁵¹ S. 17 rozhodnutí kárného senátu NSS ze dne 6. 6. 2016, čj. 11 Kss 6/2015-53, ve věci *Zbránek*.

⁵² Z § 80 odst. 1, 4 a 5 zákona o soudech a soudcích by takovým příkladem mohlo být chování, které „*narušuje důstojnost soudcovské funkce*“. Toto pravidlo nevyžaduje, aby se veřejnosti chování takto jevilo.

co své názory projeví). Tato poněkud neintuitivní formulace rozlišovacího kritéria může mít dvojí vysvětlení. První vysvětlení je, že se kárnému senátu nepodařilo vyjádřit nejlepším možným způsobem to, že právě soudcovy názory jsou stěžejní problém. A tento problém vyvolal pochyby o soudcově nestrannosti poté, co vyšel najevo. Kárný senát však mohl mít na mysli i to, že soudcovy názory mohou narušit jeho nestrannost proto, že je veřejně prezentoval. Výroky by pak mohly soudce motivovat například k tomu, aby naopak nadržoval skupině lidí, kterou jimi mohl urazit, a sňal tak ze sebe podezření, že je proti někomu zaujatý. Přestože kárný senát ve svém rozhodnutí tuto nejasnost neodstranil, pravděpodobněji se jeví první vysvětlení (tj. že problém spočívá už v tom, že soudce má určitý názor).

6. Profesně etické vs. kárné provinění a odlišný způsob argumentace

Kárný senát však při posuzování článků s názvy *Dopis dezorientovaného běžence* a *Zpráva o putování do Němec* nakonec použil poněkud jiná hodnotící kritéria. Přestože se jednalo o satiru, která z povahy věci není k nikomu laskavá, byla podle kárného senátu některá vyjádření na adresu nejen migrantů a mnohdy samoúčelné vulgarismy na samé hranici vkusu a slušnosti. Hodnotil tedy jednotlivá vyjádření (v kontextu publikovaných článků) bez dalších dopadů na veřejnost. Tomu odpovídala i právní kvalifikace těchto výroků: soudce těmito projevy mohl narušit *důstojnost soudcovské funkce*. Soudcovská důstojnost (jakkoliv jde o velice vágní pojem) vyjadřuje chráněnou hodnotu samu o sobě (není potřeba ptát se, co špatného se stane, když ji někdo poruší). Tento přístup zajišťuje, že se některé výroky (například zjevné vulgarismy) nestanou přijatelným standardem projevů soudců ani tehdy, pokud by je společnost kvůli pokleslým mravům byla ochotna považovat za vhodné. Tato formulace některých skutkových podstat kárného provinění umožňuje udržet v čase určitý morální standard chování soudců, nejen zajistit důvěru v soudní systém (jeho nezávislosti, nestrannosti jeho soudců apod.).

U těchto dvou zmíněných článků nakonec kárný senát přeci jen posuzoval i jejich dopady, tj. ohrožení důvěry v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů. Kárný senát možná poněkud překvapivě neshledal, že by články o migrační krizi, v nichž je patrný poměrně vyhraněný názor autora-soudce, představovaly ohrožení důvěry v justici. Podle kárného senátu totiž články nevyjadřují podporu konkrétnímu politickému programu či přihlášení se k nějaké ideologii. Lze pochybovat o tom, zda je toto hledisko dostatečné při posuzování spektra výroků, které důvěru narušují. Leckdo by totiž oprávněně mohl namítat, že píše-li někdo dehonestující články o migrantech, jen stěží by mohl nestranně rozhodovat v jejich věcech. V této situaci patrně ve prospěch zákonnosti soudcových vyjádření hovořila skutečnost, že články byly napsány formou satiry, jako rádoby smyšlené příběhy (mnohdy v nich však vystupovaly osoby, které bylo možné identifikovat), a nebylo možné zcela prokázat soudcovy osobní nízké pohnutky (osobní nenávisť vůči konkrétním osobám či skupinám osob). Stejně tak vzal kárný senát v potaz to, že se autor neprezentoval jako soudce a jeho články tak mohly být hůře spojeny s osobou v jeho funkci (argument proti ohrožení důvěry v justici)⁵³.

⁵³ V tomto ohledu se pohled kárného senátu na zákonnost projevu soudce neshoduje s obecně přijímaným profesně-etickým postojem, že „soudce je soudcem dvacet čtyři hodin sedm dní v týdnu“.

Tyto výroky soudce tak byly podle kárného senátu pod ochranou svobody projevu, přestože je senát zároveň považoval za hraniční. Tím chtěl patrně vyjádřit to, že výroky byly neetické (v rozporu se zásadami soudcovské etiky), avšak právně nepostižitelné. Jako tzv. „pomyslný jazýček na vahách“ kárnému senátu zjevně posloužila forma sdělení kontroverzních výroků, při níž bylo poněkud obtížné identifikovat vážné míněné soudcovy názory, nadsázku apod.

Na této části odůvodnění rozhodnutí kárného senátu je zajímavé, že když chtěl kárný senát konstatovat, že se soudce choval neeticky (respektive že se soudce pohyboval na hranici toho, co ze zákona může, a co nemůže) nevyužil odůvodnění typu „protože to má dopady...“, protože působí...“. Při hodnocení etického chování kárný senát nezajímaly dopady soudcova chování tolik, jako když posuzoval podmínky pro konstatování kárného provinění (tzn. Co si myslí veřejnost? Bude méně důvěřovat justici?). Zdá se, že kárný senát uvažoval o profesní etice soudců spíše deontologicky,⁵⁴ zatímco o morálních pravidlech vtělených do právních pravidel smýšlel spíše konsekvencialisticky.⁵⁵

Kárný senát posuzoval také soudcův článek s názvem *Zpráva evropského komisaře o stavu lidských práv v Musulmanské Lhotě*, který vypráví příběh navozující apokalyptickou budoucnost Evropy v souvislosti s nástupem islámských radikálů. Kárný senát sice připustil, že článek je opět paušalizující a zjednodušující, v tomto případě však soudcův projev podle něj bylo možné odůvodnit svobodou autorské tvorby. Řada skutečností, které autor popsal, se totiž ve světě děje (násilnosti páchané Islámským státem, sexuální otroctví jezidských žen, rituální vraždění homosexuálů apod.). Autor na tyto záporné jevy poukázal (jde o kritiku extrémismu) opět formou satiry, pro níž je typická „nekorektnost“ a snaha šokovat. Kárný senát na tom neshledal nic špatného.

Otázkou je, zda kárný senát nepodcenil význam korektnosti vyjadřování soudce. Podle evropských standardů totiž korektnost a vnitřní integrita představují důležité a vzájemně propojené požadavky na chování soudce.⁵⁶ Pokud se soudce nevyjadřuje korektně (navíc opakovaně), lze mít pochybnosti o jeho vnitřní integritě (o tom, co jej vede k detailnímu popisu násilností apod.). To, co je totiž přijatelné u osob věnujících se ryze umělecké tvorbě, může být již problematické u osob, které rozhodují o životech jiných lidí. Nad tímto aspektem článku se však kárný senát nepozastavil a nezabýval se otázkou, zda právě tato skutečnost nemůže budit ve společnosti pochyby o tom, kdo a proč rozhoduje v soudní síni o jejich osudech.

Kárný senát opřel svůj závěr, že nejde v případě tohoto článku o kárné provinění, mj. o to, že se v něm na rozdíl od předchozích dvou článků neobjevují vulgarismy. V této části argumentace tak není kárný senát zcela důsledný v posouzení dopadů soudcova projevu. Lze si tedy představit i důkladnější argumentaci ve vztahu k tomu, proč je právě tento soudcův projev chráněn svobodou projevu jakožto umělecká tvorba, motivovaná soudcovým zájmem o veřejné dění. Kárný senát v samotném závěru podotýká, že ve Zbránkově věci jde o první případ posuzování publikační činnosti soudce jako kárného provinění. I tomuto postupnému „objevování“ limitů svobody projevu soudců lze přičíst dílčí nedokonalosti v konzistenci a přesvědčivosti odůvodnění tohoto kárného rozhodnutí.

⁵⁴ Jednání je samo o sobě dobré, nebo špatné.

⁵⁵ Konsekvencialismus spojuje správnost jednání s jeho následky. Srov. HAPLA, Martin. *(Ne)morální advokáti: problém ospravedlnění norem profesní etiky*, s. 464.

⁵⁶ MOLITERNO, James E. – PATON, Paul D. *Globální problémy v právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 164.

Závěr

Tento text byl věnován vztahu mezi svobodou projevu a omezeními, jež plynou z výkonu soudcovské funkce, zejména pak profesně etickými a zákonnými limity svobody projevu.

Tři různé příklady z judikatury (ESLP a NSS) nám poskytly vhled do toho, jak soudy odůvodňují své závěry o tom, že se soudce provinil při svém projevu porušením toliko etické normy, či zároveň normy právní. Z rozboru těchto rozhodnutí vyplynulo, že argumentace soudů se mnohdy podle okolností liší. Určitou roli hraje to, zda ve věci rozhodoval kárný (nalézací) soud, který by měl hledat konkrétní odpovědi na konkrétní otázky ve vztahu k vnitrostátnímu právnímu řádu, či ESLP, u něhož se spíše projevuje výrazná úloha sjednotitele jednotlivých národních soudů v Evropě v hodnotové rovině. Další odlišnosti v argumentaci vyplynuly z toho, že se jednalo o odlišné typy řízení, které vyžadovaly rozdílné přístupy. Jiné požadavky na přesvědčivost a srozumitelnost odůvodnění se tak uplatnily u věci týkající se námitky podjatosti a kárných věcí. U kárných věcí navíc hrálo důležitou roli to, zda soudy v konkrétní věci řešily otázku ochrany kritiky ze strany veřejnosti vůči projevům soudce, či kárného provinění.

Případ soudce Zbránka pak detailněji poukázal na to, jakým omezením může podléhat svoboda projevu soudců a jakou podobu svoboda projevu soudců má poté, co se poměří se zákonnými požadavky na výkon funkce soudce. Soud v této věci argumentoval jak ve prospěch svobody projevu, tak hodnot chráněných zákonem o soudech a soudcích. Tento přístup kárného senátu skýtal mnohé poznatky z hlediska morálních argumentů. Z rozboru tohoto judikátu vyplynulo, že kárný senát se při posuzování kárného provinění hodlal zaměřit především na to, jak se bude projev soudce jevit veřejnosti, avšak nakonec kárné opatření uložil za provinění, které spatřoval v možnosti ohrožení soudcovské důstojnosti (tedy primárně bez ohledu na dopady projevu soudce na mínění veřejnosti).

Závěrem lze říci, že k objasnění toho, jaké jsou meze svobody projevu soudců, mohou soudy (ať už národní, či nadnárodní) přispět svou rozhodovací činností, pokud zvolí vhodný způsob odůvodnění ve vztahu ke svému zařazení v soudní hierarchii a k typu případu či řešení právní otázky. Ze tří izolovaných rozhodnutí sice nelze vyvodit jednoznačný trend, který soudy při odůvodňování svých rozhodnutí sledují, avšak zcela jistě může tento pohled na argumentaci soudů pomoci soudcům hledat správné otázky, díky kterým budou moci lépe korigovat své projevy tak, aby byly právně i eticky co nejméně sporné. I díky tomu pak bude čím dál přesvědčivější teze, že *„profesní etika je pomocníkem profesionálů, nikoliv bič na hříšníky“*⁵⁷...

⁵⁷ URBAN, Michal. Profesní etika jako pomocník profesionálů, nikoli bič na hříšníky. In: KYSELA, Jan – ONDŘEJKOVÁ, Jana a kol. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, s. 243.

Limits of Judicial Freedom of Speech and their Moral Justification in Case Law of European Court of Human Rights and of Supreme Administrative Court

Jana Stehlíková (<https://orcid.org/0000-0001-5330-9229>)

Abstract: Freedom of speech enjoys protection and judicial freedom of speech is not an exception. However, judges are limited in their speeches by legal and ethical requirements of judicial office, by contrast to other people in society. It is not always clear what those requirements really mean, how the ethical requirements differ from the legal ones and what consequences are connected with certain types of speeches. Judges thus often face a difficult task not to breach limits of their freedom of speech, unless they know what guideline to follow in controversial situations. This article therefore analyses three judicial decisions (of the European Court of Human Rights and of the Supreme Administrative Court) in which courts dealt with judicial speech that were not in compliance with legal or ethical norms. In the first case, the judge, due to his speech failed the requirement of impartiality. In the second case, the judge became a target of justified public criticism, and in the third case, the judge committed a disciplinary offence. Courts used moral arguments (deontological and consequentialist) in their decisions to justify their statements concerning faults of these three judges. By revealing these moral arguments in each judicial decision, the article points out how the courts reflect upon requirements posed on judiciary. It also shows a guideline which can be followed by judges when they try not to breach any norm.

Key words: judicial freedom of speech, judicial ethics, deontological ethics, consequentialism, moral arguments, disciplinary offence, impartiality, criticising of judiciary, public confidence in judicial system